

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології**

Прийма Євген Сергійович

053 «Психологія»

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФІЛАКТИКИ ВИКОРИСТАННЯ
НЕНОРМАТИВНО-СЛЕНГОВОЇ ЛЕКСИКИ
У МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ**

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою «Психологія»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Гриньова Н.В.

Зміст

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ НЕНОРМАТИВНО-СЛЕНГОВОЇ ЛЕКСИКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

1.1. Характеристика сфери спілкування у підлітковому віці

1.2. Особливості розвитку когнітивної сфери у підлітковий період

1.3. Сутність та причини використання ненормативно-сленгової лексики молодшими підлітками

Висновки до I розділу

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ НЕНОРМАТИВНО-СЛЕНГОВОЇ ЛЕКСИКИ ПІДЛІТКІВ

2.1. Організація та методи дослідження

2.2. Результати дослідження чинників ненормативно-сленгової лексики

2.3. Профілактика ненормативно-сленгової лексики та лихослів'я у підлітків

2.4. Рекомендації щодо профілактики та розвитку нормативної мови в підлітковий період

Висновки до II розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Кризові явища в соціальній, економічній, культурній сферах життя суспільства негативно впливають на психологічні особливості людей, провокуючи невпевненість у завтрашньому дні, тривожність, негативізм, озлобленість, агресивність, трансформацію життєвих цінностей. Наслідком падіння культурно-моральних норм стало вираження вербальної агресії, лайки, ненормативної лексики (Є.Л. Башманова, В.Ю. Троїцький, В.І. Шаховський, Н.С. Шиховська та ін.). У підлітковому віці проблема вираження вербальної агресія, її своєчасна профілактика і корекція стає найбільш гостро, оскільки підлітковий вік характеризується якісними змінами, які пов'язані зі статевим дозріванням та входженням у доросле життя (М.В. Антропова, Р.М. Баєвський, О.М. Бойко, С.Ж. Даїрбаєва, В.Г. Казанська, А.М. Прихожан, А.А. Реан, Д.І. Фельдштейн, М.В. Шайхелісламова та ін).

Підлітки освоюють нові поведінкові моделі та виявляють специфічні поведінкові реакції впливу навколишнього середовища. Домінуючим мотивом поведінки підлітка є пошук свого місця серед однолітків, і труднощі у досягненні цього найчастіше призводять до соціальної дезадаптованості, тривожності, агресивності, девіантній поведінці (С.В. Березін, С.А. Белічева, А.С. Белкін, А.В. Гогольова, Ю.А. Клейберг, А.Є. Лічко, Ю.В. Щербініна та ін). Брані слова, лайки та образи як висловлювання вербальної агресії сприймаються підлітками як частина дорослого життя, як приналежність до групи однолітків, ознака незалежності, один із ефективних способів заявити про себе (О.В. Глуздова, Є.В. Змановська, І.А. Стернін, О.Ю. Тімоніна та ін).

Ненормативно-сленгова лексика як засіб прояву вербальної агресії є негативною психологічною реальністю молодшого підліткового віку, а профілактика її використання та корекція особистісного розвитку молодших підлітків – актуальною проблемою психології. Підлітковий вік прийнято

називати перехідним. В цьому віці, дитина починає порівнювати себе як з дорослими, так і з молодшими дітьми. Саме це порівняння призводить підлітка до висновку, що він вже не дитина, а скоріше дорослий. У період перехідного віку відбувається переорієнтація спілкування з батьками, вчителями та взагалі зі старших на ровесників, більш менш рівних за становищем.

У нашому дослідженні особлива увага приділяється ненормативно-сленговій лексиці, як різновиду специфічного мовлення сучасних підлітків. У підлітковому віці розвиток мови здійснюється за рахунок розширення багатства словника, за рахунок засвоєння безлічі значень, які здатні закодувати словник рідної мови. В той же час підліток легко знаходить порушення безперечних правил мови у книгах, газетах, у виступах дикторів радіо, телебачення; вловлює неправильні або нестандартні форми та мовні звороти своїх вчителів, батьків та застосовує їх.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що розвиток мови підлітків відбувається з одного боку за рахунок збагачення власної мови, з іншого відбувається її активне засмічення. Вивчення підліткової специфічної мови є актуальним для багатьох наукових напрямів: для вікової психології, оскільки «створена» мова є своєрідною перепусткою у світ підлітка, водночас він є однією з причин нерозуміння між підлітками та дорослими; для лінгвістики, оскільки специфічна мова підлітків, специфіка сленгу та умови його інтенсивного поповнення в даний час недостатньо вивчені.

Мета дослідження – здійснити аналіз усного мовлення підлітків, виявити чинники ненормативно-сленгової лексики у спілкуванні з метою їх подальшої профілактики.

Завдання дослідження:

1. Провести аналіз стану проблеми використання ненормативно-сленгової лексики та лихослів'я у сфері спілкування молодших підлітків.
2. Розкрити сутність понять «ненормативно-сленгова лексика» та її специфічних ознак.

3. Дослідити чинники використання ненормативно-сленгової лексики та лихослів'я молодшими підлітками з метою їх подальшої профілактики.

4. Провести профілактичну роботу ненормативно-сленгової лексики, лихослів'я та розробити рекомендації щодо розвитку нормативної мови в підлітковий період.

Об'єктом дослідження виступають психологічні особливості підлітків, які використовують ненормативно-сленгову лексику та лихослів'я у спілкуванні.

Предметом дослідження є явище ненормативно-сленгової лексики та лихослів'я у спілкуванні підлітків та їх профілактика.

Методи дослідження:

- теоретичні методи: теоретичний аналіз наукових джерел, узагальнення, аналіз, синтез, порівняння, систематизація, класифікація.
- емпіричні методи: анкетування учнів, батьків.

Експериментальна база дослідження. Експериментальна частина дослідження була організована та проведена на базі Уманської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 14 Уманської міської ради Черкаської області. Дослідженням було охоплено 77 учнів 5–10-х класів.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що узагальнено та систематизовано основні підходи до дослідження проблеми використання ненормативно-сленгової лексики у молодших підлітків; отримані дані про психологічні особливості молодших підлітків, які використовують вербальну агресію, збагачують психологічну теорію науковими уявленнями про психологічні чинники використання ненормативно-сленгової лексики у підлітковому віці.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що розроблені рекомендації щодо розвитку нормативної мови у підлітковий період з урахуванням виявлених типів психологічних особливостей підлітків можуть бути враховані психологами під час проведення індивідуальної та групової роботи з корекції та профілактики мовних девіацій; виявлені чинники

використання ненормативно-сленгової лексики можуть бути використані психологами у просвітницькій роботі для підвищення психологічної грамотності батьків, а також під час проведення корекційних та профілактичних заходів у закладах освіти, соціально-реабілітаційних установах для неповнолітніх.

Апробація дослідження. Результати дослідження було представлено та обговорено на ІХ-тій Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Наукові психологічні дослідження і розробки молодих вчених», 29–30 жовтня 2020 року, м. Умань та Х-тій Всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Актуальні питання психології: теорія, методика, практика» 25–26 жовтня 2021 року, м. Умань.

Публікації.

1. Прийма Є.С. Профілактика ненормативно-сленгової лексики у молодших підлітків. *Наукові психологічні дослідження і розробки молодих вчених* : збірник матеріалів ІХ-тої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції, 29–30 жовтня 2020 р. / гол. ред. Сафін О.Д. Умань. С. 68–69.
2. Прийма Є.С., Гриньова Н.В. Чинники використання ненормативно-сленгової лексики у підлітковому віці. *Актуальні питання психології: теорія, методика, практика*: збірник матеріалів Х-тої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції, 25–26 жовтня 2021 р. / гол. ред. Сафін О.Д. Умань. С.75–76.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Містить 6 рисунків та 2 таблиці.

Висновки. Підлітковий вік є перехідним, при цьому провідною діяльністю у цьому віці є спілкування з однолітками, тісний зв'язок із батьками поступово відходить на другий план, підліток починає передбачити та планувати своє майбутнє, будувати гіпотези, розмірковує, шукає різні методи вирішення завдань. У підлітковому віці активно розвиваються всі пізнавальні процеси, збільшується обсяг уваги та пам'яті. Продовжує

розвиватись теоретичне мислення, підліток легко розмірковує у суто словесному плані. В цьому віці триває активний розвиток навичок читання, монологічної та писемного мовлення, в усному мовленні хлопці активно починають користуватися сленгові вирази, які надають їм впевненості та високого становище у певній групі однолітків.

Існує кілька точок зору розуміння сленгу, деякі лінгвісти ототожнюють сленг із жаргоном, інші – виділяють в окрему групу. Слова та висловлювання, що входять до цієї групи, надають мови образність та емоційність. Дослідження показало, що всі підлітки використовують у своїй промові сленг. Сучасні підлітки активно використовують комп'ютерний сленг, а також запозичені слова з англійської мови. Вирази, призначені для спілкування у грі, переходять у звичайну мову. Багато іншомовних виразів набувають зовсім іншого значення. Мова, насичена сленговими виразами, використовується підлітками у спілкуванні з однолітками для спрощення розуміння один одного, для демонстрації приналежності до певної групи, для більш яскравого опису ситуації. Підлітковому сленгу властива висока експресивність. Присутні метафори, слова з яскравою оцінною забарвленням, сленг збагачується за рахунок запозичень із іноземних мов, а також комп'ютерного сленгу.

У спілкуванні з дорослими сленг мало вживається молодшими підлітками, а от хлопці 15 років можуть спілкуватися з батьками та вчителями «своєю мовою».

У підлітковому сленгу простежуються такі тенденції: це прагнення до скорочення слів, навмисного перекручування, аббревіації, вживання неправильних граматичних форм, що походять від бажання підлітків, по-перше, відгородитися від решти суспільства, зробити свою мову не зрозумілою «чужою», і, по-друге, говорити швидко.

Ще однією відмінною рисою сленгу підлітків (у більшості юнаків) є навмисна грубість. Підлітки хочуть здатися дорослими, висловлюючи свою думку їм здається, чим більше відступів від мовної норми, тим вагомніше

пролунають їхні слова. Характерною особливістю вживання сленгу дівчатками є гумористичний відтінок. Сленг не є застиглим явищем, у ньому відбуваються тимчасові зміни. Він використовується підлітками як засіб самовираження та епатажу, спосіб зашифрування власної мови. Багато виразів виходять із вживання, їм на заміну приходять нові.

У соціальному аспекті підлітковий сленг є дуже цікавим феноменом. По суті, це кодова мова, яка є ключем до розуміння світу підлітків. Підлітковий вік – це дуже складний період, він пов'язаний з постійними стресами, часто що призводять до замкнутості чи навпаки асоціальної поведінки. Цей вік – етап, який потрібно пройти, і те, як його буде подолано, вплине на подальший життєвий шлях. Завдання дорослих полягає в тому, щоб допомогти дитині пережити важкий час, а для цього необхідно розуміти, що говорить дитина. Батьки, які не знає підліткового сленгу, можуть пропустити, «прослухати» перші тривожні сигнали і не вжити вчасних заходів. Саме тому, дорослі, мають бути знайомими з цією специфічною мовою, щоб допомогти дітям на їхньому шляху доросле життя.

Сленг не можна заборонити, ні скасувати, він змінюється з плином часу, одні слова зникають, інші – з'являються. Кожній людині, не має значення якого вона віку і професії, необхідно стежити за своїм мовленням, і не допускати, щоб сленг повністю замінював нашу звичайну мову. Головне правило – використовувати сленгові вирази у відповідній ситуації, адже переваги сленгу – виразність та стислість, а не вульгарність.

Розвиток підліткового сленгу не стоїть на місці, адже це самий живий та рухливий пласт сленгу. Деякі слова поступово виходять із вживання, і натомість з'являються нові.

Отже, основним фактором поширення специфічної мови у підлітків є потреба належати до певної групи однолітків, при цьому сленг є своєрідним маркером цієї приналежності. У ньому відображається потреба у спілкуванні з однолітками, прагнення до лідерства та самоствердження. Інша умова появи у мові підлітків сленгових виразів полягає у реалізації тенденції до

дорослості, емансипації від батьків, у своєрідній спробі «відгородитися» від їх втручання в внутрішній світ, у сферу відносин із товаришами. За сприятливих психолого-педагогічних умов мовлення підлітка має властивість розвиватися у позитивному ключі, але не варто забувати про те, що необхідно вчити підлітків дотримуватися тонкої межі, щоб сленгові вирази не перетворювалися на жаргон.